

УДК 338.658

Болдова А.А., Мойко В.Ю.

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлюється сучасний стан ринку фінансових послуг в Україні в умовах впливу на нього глобалізаційних та інтеграційних процесів, що поширюються; досліджуються переваги та недоліки впливу глобалізації та інтеграції на ринок фінансових послуг; виявляються чинники економічного зростання з врахуванням впливу глобалізації та розкриваються умови для перспектив розвитку ринку фінансових послуг України.

Ключові слова: *економічний розвиток, ринок фінансових послуг, фінансові послуги, глобалізація, глобалізаційні процеси, інтеграція, інтеграційні процеси.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі інтенсивний розвиток вітчизняного ринку фінансових послуг є необхідною умовою сталого економічного розвитку держави. Ринок фінансових послуг виник у результаті виникнення потреби в додатковій формі мобілізації коштів для фінансового забезпечення розвитку економіки держави, але, крім того, він також є певним фінансовим барометром економіки, який ефективно працює при низьких темпах інфляції, стабільній законодавчій і нормативній базі, сприятливому політичному кліматі та певному балансі інтересів у суспільстві.

Глобалізація є однією з основних характеристик сучасного розвитку світу. На сьогодні вона охоплює майже всі сфери життєдіяльності людини, та її вплив стає дедалі відчутнішим. Особливу актуальність нині має дослідження проблем та особливостей економічної, зокрема фінансової глобалізації, що посилюється й членством України в глобальній торговельній системі Світової організації торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми розвитку ринку фінансових послуг та його значення для економічного зростання країни приділяється значна увага як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням цієї проблеми, слід виділити таких авторів: з питань місця та ролі ринку фінансових послуг як складової фінансової системи країни – О.І. Барановського, В.М. Лютого, С.В. Онишко, В.П. Унінець-Ходаківську, В.М. Шелудько; з питань розвитку фінансового посередництва – А.М. Єрмошенка, Л.М. Волощенко, Л.В. Козинуву, М.І. Макаренка, М.І. Савлука; з проблем формування моделі розвитку фінансового ринку – С.І. Архієреєва, Я.В. Зінченка, В.В. Корнеєва та багатьох інших.

Слід також підкреслити, що проблеми розвитку ринку фінансових послуг знаходяться в центрі уваги зарубіжних вчених, серед яких можна назвати Ф. Алена, Р. Бернарда, Б. Борна, А. Бута, М. Квінтина, Р. Левіна, А. Маддалоні, Я. Міркіна, М.У. Тейлора, П. Хартмана та інших.

Водночас, не зважаючи на значну кількість публікацій з цієї проблематики, вона потребує подальшого розвитку. Так, незначна увага приділяється проблемам розвитку ринку фінансових послуг в межах окремих його сегментів. Аналогічна ситуація спостерігається і в дослідженнях, присвячених ролі фінансових посередників. Також недостатньо чітко сформульована стратегія розвитку ринку фінансових послуг в умовах фінансової глобалізації.

Мета статті полягає у висвітленні сучасного стану ринку фінансових послуг в умовах глобалізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. В Україні ринкові процеси відбуваються на фоні гострої нестачі інвестиційних ресурсів, необхідних для розвитку економіки. Питання гарантування прав і визначення законодавчих рамок інвестиційної діяльності повинно бути однією з пріоритетних функцій держави й суспільства. При визначенні внутрішнього інвестиційного потенціалу та засобів його використання завданням державного регулювання фінансового ринку в будь-якій країні є не стільки впорядкування діяльності позичальників капіталу й фінансових посередників, забезпечення стабільного розвитку та функціонування фінансового ринку в цілому, скільки детермінація кола та пошук шляхів вирішення проблем інвесторів, захист інвесторів, перш за все, дрібних і найменш захищених.

Весь досвід економічного розвитку показує, що висока якість фінансових активів підвищує якість ринку і тим самим стимулює економічне зростання.

По-перше, високоякісний, добре відрегульований фінансовий ринок знижує загальний ризик, який міжнародні інвестори пов'язують із конкретною країною. Завжди знайдуться ті, хто буде проти жорстких заходів і норм, що регулюють ринок цінних паперів. Але кожного разу, коли якась фірма надає неправильну і неправдиву інформацію, або коли хтось здійснює тиск з метою змінити інформацію, не оголошені раніше зміни в системі продажу цінних паперів, падає престиж держави на світових ринках капіталу, що приносить збитки всім підприємствам і користувачам капіталу в країні. Тому потрібен якісний контроль над фінансовим ринком, який починається на ранніх етапах його розвитку та з часом завойовує повагу як з боку користувачів капіталу, так і з боку інвесторів.

По-друге, якісний, добре відрегульований ринок – це незамінний інструмент для залучення в процес економічного розвитку всього обсягу заощаджень населення. Сьогодні іноземні джерела капіталу складають значну долю в загальному обсязі інвестованих заощаджень. Внутрішні заощадження можуть і повинні відігравати важливу позитивну роль в економіці.

По-третє, висока якість фінансового ринку підвищує динамічність системи та її репутацію, що дуже важливо для того, щоб населення поступово схвалило перехід до ринкової економіки. Справа в тому, що пайова форма фінансування, використання акцій для забезпечення економічного зростання створюють враження економічного плюралізму й закріплюють ідеологічну основу змін. Населення бачить, що перехід до ринкової економіки створює шляхи для розвитку особистості та росту благополуччя. Але сам контроль над фінансовим

ринком не в змозі вирішити соціальні проблеми, коріння яких сягають в історію.

На сучасному етапі розвиток ринку фінансових послуг характеризується глобалізаційними та інтеграційними процесами.

Фінансова глобалізація є одним із процесів глобалізації, який розуміють як вільний та ефективний рух капіталів між країнами та регіонами, функціонування глобального ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізацію глобальних фінансових стратегій ТНК та транснаціональних банків.

Глобалізаційні процеси в фінансовій сфері характеризуються посиленням взаємозалежності та взаємовпливу країн у сфері фінансових відносин, зростанням ролі міжнародних кредитних відносин, міжнародного руху капіталів, а також джерел надходження доходів і розміщення активів в інших країнах. В основі фінансової глобалізації – вільний рух капіталів і валюти, їх перетинання національних кордонів, що призводить, в свою чергу, до формування глобальних фінансових ринків і світового фінансового середовища. Таким чином, на фінансову глобалізацію впливає низка чинників, серед яких можна виділити такі: регулятивні, технологічні, політичні, соціальні, чинники якісних змін у фінансах та інші. Сучасна глобалізована економіка – це, перш за все, фінансова економіка у вигляді взаємопов'язаної та взаємозалежної системи фінансових ринків країн світу, які поділяються на ринки розвинуті та такі, що розвиваються. Світовий ринок фінансових послуг є складовою частиною світової фінансової системи, у який інтегровані національні ринки фінансових послуг країн з відкритою економікою. Фінансовий ринок і ринок фінансових послуг, зокрема, за своєю природою завжди були інтернаціональними – інвестори завжди шукали найкращі варіанти застосування капіталу в усіх країнах світу. Отже, найважливішою тенденцією розвитку сучасного ринку фінансових послуг є його глобалізація [2].

Зауважимо, що на початку ХХІ століття стрімкий розвиток сегментів вітчизняного фінансового ринку та економічне зростання перетворили його на один із найпривабливіших у Східній Європі секторів міжнародних фінансів. Із приходом в Україну потужного міжнародного фінансового капіталу, передусім у банківський і страховий сектори, на фондовий ринок, на вітчизняному фінансовому ринку активізувалися та інтенсифікувалися процеси інтеграції й конвергенції. Починаючи з 2006 року в Україні з'явилося більше десятка іноземних фінансових груп, які інвестували у вітчизняні банки понад 10 млрд. дол. США. Станом на 1 січня 2012 року відносна частка активів міжнародних конгломератів у активах банків України сягала 16,98 %, а у ВВП – 18,07 %, що свідчить про їх потужність як банківських посередників на фінансовому ринку України. У 2006–2010 рр. кількість банків з іноземним капіталом зросла з 35 до 53 (в т.ч. 17 банків зі 100 % іноземним капіталом); в 2011 році їх кількість вже становила 51, а банків з 100% іноземним капіталом нараховувалось 18. Зазначимо, що кількість філій і дочірніх компаній українських банків протягом років суттєво не змінилась і становить відповідно – 1 та 8. За умови поділу всіх банків за національною приналежністю їх інвесторів в Україні можна зробити висновок, що вітчизняний банківський ринок є досить розконцентрованим [4].

Проте структура банківського ринку є досить мобільною, а процеси злиттів і поглинань можуть з часом суттєво змінювати картину власності. Насичення банківського сектора іноземним капіталом практично відбулося. На зростаючому ринку місця вистачало усім, а під час криз зазвичай відбувається процес перерозподілу власності. Питання полягають в тому, який із інвесторів найбільше зацікавлений в українських банках, чи в змозі він збільшити свою частку на ринку і які це матиме наслідки для економіки України. На сьогоднішній день найбільша частка іноземних активів контролюється інвесторами з колишніх метрополій – Росії та Австрії.

Показники надійності та ефективності іноземних дочірніх банків значно знизили, що призвело до масового спаду їхніх кредитних рейтингів.

По-перше, відбулося падіння кредитної активності глобальних банків, які щокварталу фіксують мільярдні збитки.

По-друге, внаслідок цього курс акцій великих транснаціональних банків впав у кілька разів.

По-третє, в розвинутих країнах Європи спостерігається посилення протекціонізму національних регуляторних органів.

Водночас розмір і потужність міжнародних фінансових груп становлять певну небезпеку для вітчизняного ринку фінансових послуг, й основною причиною цього є його недостатня капіталізація, а також нерівномірність розвитку його сегментів. Іноземному капіталу в Україні властивий короткотерміновий та спекулятивний характер. Підтвердженням цього є динаміка та структура інвестиційного процесу в країні. Враховуючи, що розвиток ринку фінансових послуг в умовах фінансової глобалізації є передумовою зростання зовнішнього боргу держави, то в комплексі це створює дестимулюючий вплив на економічну стабільність України та загострює наслідки фінансово – економічної кризи.

Таким чином, міжнародні фінансові потоки та фінансова глобалізація відіграють вагомий роль на вітчизняному фінансовому ринку та ринку фінансових послуг. В умовах фінансової глобалізації кількість фінансових альтернатив для підприємств і банків – реципієнтів іноземного капіталу – зростає, а вартість залучення капіталу знижується, розширюється база потенційних інвесторів і підвищується ліквідність фінансових інструментів. Потоки іноземного капіталу приносять суттєву економічну вигоду всім сторонам. Іноземні інвестори диверсифікують свої ризики за межами вітчизняного ринку й отримують доступ до можливостей одержання прибутку по всьому світі. Країни, що приймають потоки капіталу, отримують різноманітні вигоди: підвищується рівень інвестицій; відбувається обмін досвідом управління, програмами підготовки кадрів; налагоджуються важливі зв'язки з постачальниками та міжнародними ринками. Підкреслимо, що поряд зі здобутками міжнародні фінансові потоки несуть із собою низку втрат, які значною мірою нівелюють їх позитивний вплив. Водночас загальноновизнаним негативним наслідком таких потоків є посилення макроекономічної волатильності (залежності).

Фінансова глобалізація підвищує чутливість економік країн, що розвиваються до дії зовнішніх шоків. У таких умовах ризики фінансової інтеграції

тісно пов'язані з можливістю поширення фінансових криз на інші країни. Однак потоки міжнародного капіталу, особливо потоки непостійних короткострокових інвестицій посилюють певну небезпеку щодо країн, що розвиваються. Це змушує виробляти політику і створювати інститути, які б допомогли досягнути рівноваги, щоб мобільність капіталу приносила вигоди країнам, що розвиваються, а не підривала їх економіку.

Україна поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків і наслідки глобалізаційних процесів стають дедалі відчутнішими для української фінансової системи та ринку фінансових послуг зокрема. Позитивний чи негативний вектор змін від глобалізації залежить від рівня розвитку національної економічної системи та ринку фінансових послуг держави. Беручи до уваги той факт, що чим стабільніша фінансова система країни та ефективніший фінансовий ринок, тим більше позитивних результатів країна може одержати від процесу глобалізації. В Україні слід виробити таку політику, що буде здатна протистояти викликам фінансової глобалізації, запобігати негативним наслідкам цього процесу.

У стратегічній перспективі Україна має повністю інтегруватися до глобальної фінансової системи та стати її повноправним учасником, але це створює нові умови функціонування внутрішнього фінансового ринку, нові правила поведінки українського бізнесу, нові принципи державного управління тощо. У таких умовах необхідна розгорнута, цільова підготовка України, її фінансової системи, а також окремих учасників ринків фінансових послуг до глобальних правил функціонування. Зауважимо, що це має відбуватися з урахуванням національних інтересів та інтересів українського бізнесу в цілому, без загрози економічній та фінансовій безпеці держави [3].

Отже, для повноцінної участі в глобальному процесі формування світової фінансової системи на рівноправних умовах національному ринку фінансових послуг необхідно:

- 1) вдосконалення правової бази для усунення асиметричного розвитку серед представників фінансового посередництва;
- 2) сприяння регіональній збалансованості ринку фінансових послуг, впровадження нових технологій, розробка та диверсифікація послуг, що надаватимуться клієнтам, призведуть до такого зростання капіталізації, яка необхідна для обслуговування національної економіки;
- 3) створення умов для інтеграції банківської системи в світовий фінансовий простір шляхом адаптації вимог ринків фінансово-банківських послуг;
- 4) покращення якості та надійності корпоративного управління та керівництва на ринку фінансових послуг повинно знайти своє відображення з урахуванням зарубіжного досвіду та національних особливостей.

Проте, здійснюючи стимулювання вітчизняного ринку фінансових послуг та його інтеграцію у світовий економічний простір, варто турбуватись й про економічну безпеку держави. Тобто в сучасних умовах необхідно здійснювати збалансовану фінансову політику, що базуватиметься на визнанні первинності реального сектору економіки в суспільному розвитку. Отже, посилення уваги

до проблем обґрунтування та реалізації ефективної стратегії розвитку ринку фінансових послуг як джерела інвестиційних ресурсів призведе до ефективного функціонування національного виробництва.

Висновки. В умовах глобалізації Україна має обрати свій шлях інтеграції, не забуваючи про свої національні інтереси. Це можливо лише при потужній ефективній національній економіці. Без стабільної та ефективної національної фінансової системи повноцінна інтеграція в систему світового фінансового ринку неможлива. Проте вітчизняному ринку фінансових послуг властива значна кількість проблем і протиріч. Серед них: відсутня системна законодавча база, низька інформаційна прозорість ринку фінансових послуг, яка зумовила монополізм банківської системи, недостатня капіталізація, переважання спекулятивного капіталу, що стримує розвиток інвестиційного процесу, суперечливий характер впливу фінансової глобалізації тощо.

Із приходом в Україну потужного міжнародного фінансового капіталу на вітчизняному фінансовому ринку активізувалися та інтенсифікувалися процеси інтеграції й конвергенції. Таким чином, світові ринки фінансових послуг майже повністю вичерпали свій потенціал, тому вітчизняний ринок фінансових послуг є досить привабливим для іноземного капіталу.

У стратегічній перспективі Україна має повністю інтегруватися до глобальної фінансової системи та стати її повноправним учасником, але це створює нові умови функціонування внутрішнього фінансового ринку, нові правила поведінки українського бізнесу, нові принципи державного управління тощо. Для повноцінної участі в глобальному процесі формування світової фінансової системи на рівноправних умовах національному ринку фінансових послуг необхідно:

1. Удосконалити правову базу для усунення асиметричного розвитку серед представників фінансового посередництва (банківських і небанківських інституцій) з посиленням конкуренції, поміж яких створюватимуться передумови для подальшого розвитку ринку фінансових послуг.

2. Сприяти регіональній збалансованості ринку фінансових послуг.

3. Затвердити чітку концепцію інтеграції України у світовий економічний простір.

4. Посилити чинники стабілізації фінансової системи через усунення наслідків фінансово – економічної кризи в Україні, яка спричинила роздробленість посередників на ринку фінансових послуг і потребує, як наслідок, укрупнення капіталів фінансових інститутів.

5. Створити фінансово потужного та конкурентоспроможного банківського сектора.

6. Формувати державну підтримку для фінансових посередників та інститутів, оскільки з них й починається стабілізація фінансової системи країни. Тому слід переглянути особливості оподаткування фінансових ресурсів комерційних банків, страхових компаній, пенсійних фондів та інших установ, особливо, які надають довгострокове інвестиційне кредитування.

Підводячи підсумок, слід зауважити, що Україна поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків і наслідки глобалізаційних процесів стають

дедалі відчутнішими для української фінансової системи. Позитивний чи негативний вектор змін від глобалізації залежить від рівня розвитку національної економічної та фінансової систем країни. Беручи до уваги той факт, що чим могутніша фінансова система країни, тим більше позитивних результатів вона може одержати від процесу глобалізації, в Україні слід виробити таку політику, що буде здатна протистояти викликам фінансової глобалізації, запобігати негативним наслідкам цього процесу.

Список використаних джерел

1. Корж М.В. Вплив глобалізації на визначення напрямків розвитку світової економіки [Електронний ресурс] / Корж М.В. // Економічний форум. 1/2012 – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2012_1/12.pdf
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України (від 12.07.2001 №2664-111). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
3. Стукало Н.В. Становлення концепції розвитку національної фінансової системи України в умовах глобалізації / Стукало Н.В. // Економіка та держава.–2009. – №7. – С. 16–27.
4. Чуприна А.І. Роль іноземного капіталу в банківській системі України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_2/8.pdf

Подано до редакції 12 березня 2012 року

Болдова А.А., Мойко В.Ю.

Рынок финансовых услуг Украины: глобализационный аспект

В статье освещается современное состояние рынка финансовых услуг в Украине при условии влияния на него глобализационных и интеграционных процессов; исследуются преимущества и недостатки влияния глобализации и интеграции на рынок финансовых услуг; выявляются факторы экономического роста с учетом влияния глобализации и раскрываются условия для перспектив развития рынка финансовых услуг Украины.

Ключевые слова: *экономическое развитие, рынок финансовых услуг, финансовые услуги, глобализация, глобализационные процессы, интеграция, интеграционные процессы.*

Boldova A.A., Moyko V.Y.

Financial services market in Ukraine: globalization aspect

This article highlights the current state of the financial services market in Ukraine in terms of influence on it of globalization and integration processes that apply; investigated the advantages and disadvantages of globalization and integration of financial services, are factors of economic growth taking into account

the impact of globalization and reveals the conditions for the prospects development of the financial services market of Ukraine.

Key words: *economic development, financial services, financial services, globalization, globalization, integration, integration processes.*

Болдова Антоніна Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фінансових ринків Національного університету державної податкової служби України.

Мойко Віталіна Юріївна – студентка Національного університету державної податкової служби України.